

відкриваючи нові шари значення та сприяючи глибшому зв'язку з давніми псалмами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко І. Давидова арфа й тарасова кобза: про «Давидові псалми» Т. Г. Шевченка. *Слово і час*. 2007. № 5. С. 3–16.
2. Дзюба І., Жулинський М. На вічному шляху до Шевченка. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12 т. / гол.ред. М. Г. Жулинський Київ : Наук. думка. 2001. Т. 1. С. 9 – 66.
3. Книга псалмів. *Біблія. Новітній переклад сучасною українською мовою*. URL: <https://www.ukrbible.com/19.html>.
4. Липка А. О. Внутрішній діалог Тараса Шевченка з Біблією як підґрунтя християнського світогляду. *Психологія і суспільство*. 2014. Спецвипуск. С. 96–98.
5. Тонне О. Ш. Переосмислення біблійних образів і мотивів у поетичних творах Тараса Шевченка. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Літературознавство*. 2015. № 43. С. 212 – 222.

Вікторія Беш,

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,*

студентка 2 курсу

факультету філології і журналістики

Науковий керівник:

д. філол. наук, проф. О. Лабашук

МІФОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПРО ДОЛЮ

У багатьох народів з різних куточків світу існує уявлення про те, що доля кожної людини є наперед визначеною. Наші предки також мали свої уявлення

про людську долю. Інформацію, які уявлення про долю були у традиційній культурі українців, можна почерпнути з робіт фольклористів О. П. Потебні, В. М. Гнатюка, І. Я. Франка, П. В. Іванова, Г. О. Булашева та інших. З сучасних дослідників потрібно згадати Л. Р. Жижченко, Н. О. Громову, О. М. Тиховську.

Матеріали кінця XIX — початку XX століття засвідчують, що міфологічні уявлення українців представлені детальною інформацією про те, що таке Доля, звідки та коли вона з'являється у людини, як виглядає і чи можна її змінити, задобрити, перехитрити. Цей ряд питань ми і розглянемо у нашій роботі, а також проведемо аналогію наскільки змінилося бачення Долі у людей XXI століття. Таке співставлення ще не було об'єктом дослідження у наукових розвідках, отже тема роботи є актуальною.

Спершу розглянемо питання: **що таке Доля?** Український фольклорист Петро Іванов розкриває це питання у трьох значеннях: Доля – душа предків, Доля – ангел, Доля – душа людини або її двійник. Погляди українців про Долю і справді дуже сильно відбилися у цих поняттях.

Вірування про те, що Доля – це душа наших предків дуже міцно вкорінена в ментальності українців. Вважається, що лише душі бабів, дідів, свекрух, свекрів, чоловіків, і найчастіше матерів можуть називатися Долями. Ці предки допомагають людині протягом усього життя. Доля – душа людини, або її двійник – зазначає П. В. Іванов. Підтвердженням цьому є вислови: «Чує щось душа, та мені не каже», «Душа щось віщує». В останньому слово «душа» є синонімічним до «Долі». Однак Душа тільки хвилюється, натякає на нещастя, а Доля ж ясно попереджує горе: кричить, плаче, дорікає, кличе туди, де має статися щось погане.

Звідки і коли береться Доля у людини? Існують також різні погляди на це питання. Вважалося, що її дає мати своїй дитині при народженні, примовляючи: «Даю тобі Щастя-Долю». Однак матір може і накликати на немовля Недолю, дорікнувши йому, або й зовсім позбавити Долі, проклявши дитину. Також може і хтось сторонній цілеспрямовано, або ненароком сказати лихе слово, і тоді Недоля також пристає до новонародженого. Звідси й твердження, що коли жінка народжує, потрібно слідкувати щоб її бачило якомога менше очей. Ще люди вірили, що кожній людині з народження Долю дає Бог. При чому можна отримати її лише одну. Однак, як зазначає П. Іванов, не завжди вона є з людиною з народження, тому більшості потрібно спершу її знайти.

Про вигляд Долі Г. О. Булашев пише так: «За зовнішністю своєю Доля уявляється то в образі жінки різного вигляду, то в образі незнайомця, панича, то в усьому цілковито схожою на опікувану нею людину...» [3, с. 191-192]. Також, згідно міфологічних уявлень про Долю, якщо вона у червоному платті – Доля щаслива, має з собою торбу – Недоля. Чоловіку може являтися Доля у вигляді жінки, а жінці ж – чоловіком. П. Іванов стверджує, що Доля може показатись людині твариною, а може бути невидимим духом. Однак зрозуміти щаслива вона чи нещасна можна лише тоді, коли вона в людській подобі.

Оскільки не завжди людині наречена щаслива доля, наші предки шукали різноманітні способи як її **перехитрити чи хоча б задобрити**, наперекір тому, що «долі й конем не об'їдеш».

Сьогодні обставини життя людей докорінно змінилися, тож цікаво прослідкувати, якими є уявлення сучасних українців про Долю. Для цього ми

провели опитування, в якому взяло участь 38 респондентів. Більшість з них у віці від 18 до 25 років.

Першим було запитання «Що таке Доля?». Опитувані здебільшого дали дефініцію, що це те, що людині визначено наперед і має обов'язково відбутися. Менша частка відповідей була така, що Доля – кохана людина, яка наречена їй. Деякі респонденти старшого віку, пояснюючи свою думку, ототожнювали її з умовною книгою життя або комп'ютерною програмою, у якій закодовані події, що мають статися. Отже, бачимо відмінність, що якщо раніше при трактуванні Долі її персоніфікували, то зараз це поняття абстрагувалося.

Відповіді на питання «Звідки/коли людині дістається Доля» розділилися на два блоки: появляється з зачаттям чи народженням людини або ж її дає Бог. Окремі респонденти висловили свої міркування, що Доля береться з думки; її дає немовляті мати або ж людина сама собі її вибудовує через власні вчинки. Тобто можна підсумувати, що ці уявлення зберігають зв'язок із традиційним фольклором.

Цікавим для респондентів виявилось питання «Як виглядає Доля», адже тут відповіді були різноманітними. Дослідивши та проаналізувавши їх, можна точно сказати, що якщо в давнину образ Долі був видимим для людини, то зараз це більше абстрактне поняття. Однак є і невелика частка опитуваних, які уявляють собі Долю як клубок ниток, дорогу, ошатну жінку чи промінь.

Завершальним питанням у нашому опитуванні було «Чи можна перехитрити/задобрити Долю? Більшість респондентів вважає, що це неможливо, адже «від Долі не втечеш». Ті, хто давали стверджувальну відповідь, міркують, що це реально завдяки власному розуму чи сновидінню, яке було правильно потрактовано.

Отже, у цьому дослідженні ми наочно переконалися в еволюції поглядів українців щодо Доля. В минулому Доля - це міфологічна істота, яка визначає життя людини, сьогодні можемо спостерігати більш раціональне ставлення, де доля стає абстрактним поняттям, керованим власними діями та розумом. Опитування підтверджує, що сучасні українці, зокрема молодше покоління, переважно віддають перевагу раціональному підходу до долі, однак залишаються ті, особливо люди старшого віку, які надають їй сакрального та міфічного значення, тим самим зберігаючи міфологічні уявлення такими, якими вони були у наших предків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ: Либідь, 1992.
2. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях : космогонічні укр. народні погляди та вірування / Георгій Булашев. Київ: Довіра, 1992.

***Вікторія Хомяк,**
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
студентка 2 курсу
факультету філології та журналістики*

МОРЕ ЯК СИМВОЛІЧНИЙ ОБРАЗ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Море — найпопулярніший образ українського бароко. Наші письменники XVII - XVIII століть повсякчас говорять про море світу та про «солоне море» людського життя. Утім, Сковорода говорить про небезпечне й зрадливе море світу.